

KATI PAJUNEN

Martti Saario – Henkilökuva

Johdanto

Professori Martti Saariolla on ollut kiistatta suuri merkitys suomalaisessa laskenta-ajattelussa, koska hänen kehittämänsä meno-tulo-teoria oli kirjanpitolain teoreettinen perusta vuodesta 1973 vuoteen 1997 (KPL 655/1973, KPL 1336/1997). Toisaalta Saario oli myös omaperäinen ja kiinnostava persoona. Tässä artikkelissa esitetään henkilökuva Martti Saariosta – tai Masa Saariosta. Parhaimmat tuttavat käyttivät hänestä tätä nimeä. Artikkeliki keskittyy Saarion uran kehittymiseen ja Saarioon henkilönä, eikä niinkään hänen tieteellisten kirjoitustensa sisältöön, kuten Pihlanto ja Lukka (1993).

Tutkimusaineistoa on kerätty haastatteluin. Lisäksi aineistona on käytetty aikaisempaa kirjallisuutta. Suullisen historian (oral history) metodologinen vahvuus on siinä, että haastattelujen avulla on mahdollista saada tietoa asioista, joista ei ole merkintöjä aikaisemmin kertyneessä kirjallisessa materiaalissa (kts. esim. Collins & Bloom 1991; Carnegie & Napier 1996; Hammond & Sikka 1996). Haastattelin tätä tutkimusta varten viittä ihmistä: emeritusprofessoreita Pertti Kettusta, Kalervo Virtasta,

Pekka Pihlantoa, Reino Majalaa ja Veijo Riistamaa. Haastattelut kestivät kukin noin tunnin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin kokonaisuudessaan. Kuudetta henkilöä, lehtori Tuula Viljaa Turun kauppakorkeakoulusta olisin myös haastatellut, mutta omien sanojensa mukaan muistikuvia ja kokemuksia Saariosta hänellä oli kovin vähän. Nauhoitin kuitenkin sen, mitä hän Saariosta muisti ja olen sisällyttänyt tämän materiaalin tutkimusaineistoon. Haastateltavilla oli mahdollisuus tutustua artikkelin käsikirjoitukseen sen valmistuttua. Tarkoituksena oli varmistaa, että haastattelut oli litteroitu ja tulkittu oikein. Haastattelulainauksista karsittiin epäolennaisia täytesanoja pois.

Pertti Kettusta haastattelin 25.1.2011 hänen kotonaan Jyväskylässä. Kettunen aloitti opinnot Kauppakorkeakoulussa Helsingissä vuonna 1955. Saario tuli Kettuselle tutuksi toisena opiskeluvuonna. Haastattelun aluksi Kettunen painottaa kahta tärkeää opettajaa elämässään: Martti Saariota ja Henrik Virkkusta.

”...siellä erottu Saario ja Virkkunen, kaksi hyvin erilaista ihmistä, he erottuivat selväs-

ti muusta luennoijaporukasta. Heissä oli jotain enemmän kuin sitä että he oisivat olleet tällaisia tutkijoita, jotka vaan ovat johonkin asiaan perehtyneet ja puhuvat siitä. Heillä oli selvästi tällainen oma näkemys myös siitä, miten asioitten pitäisi olla, eikä vaan siitä miten ne ovat juuri sillä hetkellä.” (Kettunen)

Kalervo Virtasta haastattelin 7.2.2011 hänen kotonaan Helsingissä. Virtanen aloitti opinnot vuonna 1961 Kauppakorkeakoulussa Helsingissä. Saarion Virtanen oppi tuntemaan toisena opiskeluvuotenaan. Kalervo Virtanen muistele:

”Mutta jos tuohon Saarion historiaan mennään, niin mä aloitin -61 kauppakorkeakoulussa opiskelun ja -62 ensimmäisen kerran luennoilla törmäsin Martti Saarioon ja kuuntelin hänen luentoja. Silloin ekonomin tutkinnossa oli esikurssi, lyhyt oppijakso ja pitkä oppijakso. Hänellä oli luentosarja ensin siinä lyhyessä oppijaksossa ja sitten pitkässä oppijaksossa. Ja -64 mä valmistuin. Kun mä -65:stä siirryin koulu- puolelle töihin, niin siellä tietysti olin hänen kanssaan eri yhteyksissä monella lailla tekemisissä. Hänhän jäi, jos oikein muistan, niin -71 hän kai jäi eläkkeelle. Ja eläkeläisenä, mä väittelin vuonna -79, hän oli mun väitöskaronkassani vielä läsnä. Ja sitten, ootas kun mikä vuosi se on kun hän, 80-lukua hän eli pitkään, mutta -88 hänestä aika jätti.” (Virtanen)

Pekka Pihlantoa haastattelin 8.2.2011 Turun kauppakorkeakoululla. Pihlanto suoritti ekonomin tutkintoa Turussa vuodesta 1961 vuoteen 1964. Kolmella viimeisellä vuosikurssilla Saario toimi hänen opettajanaan. Pihlanto totesi Saarion ”reheväksi tyyppi”:

Pajunen: ”Teillä on yhtenäistä historiaa... mistä vuodesta asti Saarion kanssa?

Pihlanto: ”Nyt täytyy vähän kelata, milloin se mahtoi olla kun hän tuli, vuosilukuja näkis tuolta vuosi-kertomuksista että milloin mä Saarion oikeastaan tapasin... Nyt mä muistan. Kun mä suoritin ekonomintutkintoa, aloitin -61 ja -64 se päättyi. Kolmella viimeisellä vuosikurssilla Saario oli luennoitsijana meillä. Silloin mä häneen törmäsin opiskelijan ominaisuudessa. Hän hoiti professorin virkaa ja piti muutaman luennon. Hän osoittautui heti hyvin värikkääksi persoonaksi, toisenlaiseksi kuin mihin oli tottunut. Meidän aikaisemmat opettajat oli enemmän tai vähemmän värikkäitä, mutta Saario oli rehevä tyyppi.”

Lehtori Tuula Viljaa Turun kauppakorkeakoulusta en varsinaisesti haastatellut, mutta nauhoitin sen, mitä hän Saariosta muisti, ennen Reino Majalan haastattelua 8.2.2011. Tuula Vilja kertoo:

”...Turun kauppakorkeakoulun silloinen – silloinhan kutsuttiin nimellä Liiketaloustiede 1 ja 2 – Liiketaloustaloustiede 1:n professori Unto Virtanen kuoli sydänkohtaukseen syksyllä 1963 ja siihen aikaanhan ei ollut laskentatoimessa väitelleitä juurikaan, niin Martti Saario ja Jaakko Honko ryhtyivät yhdessä hoitamaan tätä laskentatoimen professorin virkaa omien virkojensa ohella. Ja se että he tekivät sen yhdessä, johtui siitä, että valtiolla oli määräykset, ettei saanut hoitaa kahta virkaa samanaikaisesti, että sen piti olla jotenkin vajaa sen toisen. Se tuli sitä kautta. Saariohan oli tietenkin jo siihen aikaan sillä tavalla nimekäs, että oli tää menotulo-teoria ym. sillä tavalla tuttua, koska vaikka kirjanpitolaki oli ihan staattisella

pohjalla, niin opetus oli täällä jo silloin ikään kuin meno-tuloteorian mukaista.” (Vilja)

Reino Majalaa haastattelin 8.2.2011 Turun kauppakorkeakoululla. Reino Majala toimi Saarion assistenttina. Majala muistelee Saariota hyvin lämpimästi:

”Ihan ensiksi mä voin sanoa, että tosi hyvät, miellyttävät muistot minulla on Saariosta. Hän oli hyvin rehti ja avoin ja avuliaskin sillä tavalla, ja jotenkin avoin. Kävi sillä tavalla, että kun täällä vakituiseksi nimitetty professori Unto Virtanen kuoli yllättäen -63 loppusyksystä, niin Saario tuli hoitamaan tätä virkaa yhdessä Hongon kanssa niin, että he ottivat siitä puoliksi; Saario otti toisen puolen ja Honko toisen puolen.” (Majala)

Veijo Riistamaa haastattelin 2.5.2011 Tuokon tilintarkastustoimistossa Helsingissä. Veijo Riistama aloitti opinnot Kauppakorkeakoulussa vuonna 1952.

”Ensimmäinen tapaaminen tapahtui jo opiskeluaikoina kun Saario opetti kirjanpitoa 50-luvulla. Aloitin opiskelut kauppakorkeakoulussa -52 ja hän oli meidän kirjanpidon opettaja. Ja silloin oli hyvin tyypillistä, että professorit opettivat esikursseja. No sitten assistentit, jos niitä oli, niitä ei 50-luvun alussa juuri ollut, pitivät harjoituksia. Jos sanoisin nyt karrikoiden, Saarion luentoja – ei pidä ottaa ihan täydestä – mutta Saario aloitti aina sillä, että hän piirsi tiliristikot auki. Kassatili, siitä lähetettiin viemään asiaa eteenpäin.” (Riistama)

454

Luvussa kaksi esitellään Saarion elämän ja uran alkuvaiheita. Kolmas luku käsittelee Saariota professorina Helsingin ja Turun kauppakorkeakouluissa. Neljäs luku keskittyy Saarion persoo-

nallisuuden keskeisiin piirteisiin. Viidennessä luvussa esitellään Saarion tekemisiä ja sanomisia matkan varrelta sekä Saarion elämän ja olemuksen ulkoisia puitteita. Kuudes luku päättää artikkelin.

Saarion elämä ja ura ennen professuureja

Martti Kaarlo Saario syntyi 1.3.1906 Nummella ja kuoli 7.1.1988 Helsingissä. Saarion vanhemmat olivat ammatiltaan maanviljelijöitä. Saario oli kaksi kertaa naimisissa. Ensimmäinen vaimo, Terttu Soininen (s. 1907) kuoli vuonna 1961. (Virtanen 2006.) Veijo Riistaman mukaan Terttu-vaimo kuoli yllättäen sairauskohtaukseen kesken uintireissun Saarioiden kesäpaikalla Nummella.

”Minulla oli se käsitys, että hänen avioliittonsa oli ihan ok, paitsi että sitten vaimo menehtyi siellä kesämökillä. Muistini mukaan kävi niin, että hän oli uimasta tulossa ja sai sitten jonkun sydänkohtauksen ja meni äkillisesti. Että sellainen suuri suru Martti Saarion elämään sisältyi. Olisko se ollut sitten, kyllä ne silloin oli jo yli viisikymppisiä, kun tämä tapahtui.” (Riistama)

Tästä avioliitosta Saarioille syntyi kaksi tytärtä, Riitta (s. 1935) ja Kaiju (s. 1938). Toisen kerran naimisiin Saario meni vuonna 1967 Helsingin kauppakorkeakoulun kielten lehtori Hilikka Saarion kanssa. (Virtanen 2006.) Kalervo Virtanen muistelee toista vaimoa seuraavasti:

”...hänen ensimmäinen vaimonsahan oli kuollut, ja hän oli pitkään yksinään sitten. Hän vanhoilla päivillään meni kauppakorkeakoulun kielten lehtorin kanssa naimisiin. Saario oli nimeltään hänen vaimonsa. Saario ja Saario. Mutta hän oli silloin jo ikämies.” (Virtanen)

Reino Majala muistaa Saarion kerran sanoneen, että mies kestää painetta joko töissä tai kotona, mutta ei molemmissa. Jonkin verran paineita akateemisessa elämässä lienee ollut, koska professuurin saaminen ei ollut ihan helppoa, kuten myöhemmin tässä artikkelissa tulee esille. Saarion elämä kotiloissa lienee ollut tasapainoista ensimmäisen vaimon äkillistä kuolemaa lukuun ottamatta.

Ylioppilaaksi Saario kirjoitti vuonna 1925 Helsingin koelyseosta. Saario suoritti alemman oikeustutkinnon vuonna 1927. Vuonna 1929 Saario suoritti ekonomin tutkinnon Kauppakorkeakoulussa Helsingissä. Vuonna 1931 Saariosta tuli kauppatieteiden kandidaatti¹ ja vuonna 1932 kauppatieteiden lisensiaatti. Saario toimi Viipurissa kauppaoppilaitoksen lehtorina vuodesta 1929 vuoteen 1939. (Virtanen 2006.)

Vuonna 1931 tohtorin tutkinnon suorittaminen tuli mahdolliseksi Helsingin kauppa- ja kauppakorkeakoulussa. Ensimmäinen kauppatieteiden tohtori Suomessa ja samalla Pohjoismaissa oli Vilho Nurmilahti. Hänen väitöskirjansa *Der formale Aufbau der Jahresvermögensbilanz* tarkastettiin vuonna 1937. (Korhonen 2010). Vuonna 1943 Viljo Nurmilahti kuoli kuitenkin traagisesti jäätyään auton alle Helsingissä (Lehtonen 2008). Toinen väittelijä Kauppakorkeakoulussa oli sitten Martti Saario. Saarion akateeminen ura olisi ehkä voinut muodostua hieman erilaiseksi, jos Nurmilahti ei olisi kuollut nuorena. Olisi saattanut käydä niin, että Nurmilahti olisi ollut Kauppakorkeakoulussa sellaisessa virassa, jossa Saario lopulta oli ja jossa Saario sai mahdollisuuden kehittää ja levittää omia ajatuksiaan.

Kauppakorkeakoulu haki vuonna 1939 liiketaloustieteellisen alan tohtoriopiskelijoita,

joille myönnettiin apurahaa. Hakijoita oli kaiken kaikkiaan kahdeksan, ja Saarion hakemusta pidettiin tässä joukossa hyvänä. Tuona aikana Saario oli julkaissut verotus- ja poistoaiheisia kirjoituksia Liiketaito-lehdessä. Professori Hugo Raninen sai positiivisen käsityksen Saariosta. Raninen lausui Saariosta näin: ”Saariota voidaan pitää sitkeän työteliäänä ja tunnollisena henkilönä, joka pyrkii saattamaan aloittamansa työn päätökseen saakka ja kun hänen työnsä ainakin suureksi osaksi on liiketaloustieteellinen, pidän kandidaatti Saariota hakijana, joka ensimmäisten joukossa on otettava huomioon Suomen Kulttuurirahaston stipendejä haettaessa.” (Michelsen 2001.)

Saario sai apurahaa tohtoriopintojaan varten. Sota-aika aiheutti kuitenkin Saariolle hieman hankaluuksia väitöskirjan tekemisessä. Saariolla jäi sodan aikana Viipuriin sellaisia kirjoja, joita hän olisi tarvinnut tutkimuksessaan. Saarion tarkoituksena oli laatia käyttöomaisuuden poistoista teoreettinen malli, jota olisi testattu empiirisellä aineistolla. Empiiristä aineistoa kuitenkin hävisi sodan aikana ja tutkimus jäi siinä mielessä keskeneräiseksi. Kun Viipuri menetettiin sodassa, Saario vapautui kauppaoppilaitoksen työstä, ja toisaalta aikaa tutkimukselle siten löytyi. Kevästä 1940 lähtien Saario teki tutkimustaan Helsingin veroviraston arkistossa. (Michelsen 2001.) Saario esitti 25.4.1941 Kauppateieteellisen yhdistyksen kevätkokouksessa hotelli Kämpissä esitelmän ”Poistoista verotukseen”. Kauppalehti piti Saarion esitystä tuoreena ja erilaisena näkökulmana. Esitelmä aiheuttikin kokouksessa vilkasta keskustelua. (Lehtonen 2008.)

Sota-aikana vuosina 1942–1944 Saario toimi sotatalouden tarkastuksen yliveisiorina (Virtanen 2006). Sodan jälkeen Martti Saario jätti väitöskirjansa tarkastettavaksi. Väitöskirjan

¹ Tuohon aikaan kandidaatin tutkinto vastasi nykyistä maisterin tutkintoa.

esitarkastajiksi valittiin Huugo Raninen ja Helsingin Osakepankin johtaja, tohtori Carl-Erik Olin. Kauppakorkeakoulun rehtori O.W. Louhivuori toimi väitöstilaisuudessa kustoksena. Vastaväittäjänä toimi Huugo Raninen, koska Olin oli kieltäytynyt tehtävästä. Raninen ei ollut juurikaan perehtynyt Saarion aihepiiriin eikä hän näin ollen erityisesti pitänyt siitä, että hän joutui vastaväittäjäksi. (Michelsen 2001.)

Martti Saarion väitöskirja *Realisointiperiaate ja käyttöomaisuuden poistot tuloslaskennassa* tarkastettiin Helsingin Kauppakorkeakoulussa 10.11.1945. Esipuheessaan Saario kiitti professori Huugo Ranista: ”Erikaisen suuressa kiitollisuuden velassa olen professori Huugo Raniselle, joka on monin eri tavoin rohkaissut ja auttanut minua siten ratkaisevasti myötävaikuttaen työni päätökseen saattamiseen.” Saario kiitti myös Suomen Kulttuurirahaston ja Suomalaisen Liikesivistysrahaston apurahoista. (Saario 1945.)

Molemmat esitarkastajat löysivät puutteita Saarion väitöskirjasta. Ranisen mukaan väitöskirjan näkökulma oli liian rajattu, keskeisissä käsitteissä oli epäselvyyksiä ja työ oli kokonaisuudessaan liian teoreettinen. Olin kritisoi käytännön näkökulman puuttumista. Raninen toisaalta myös väitöstilaisuudessa kehuu tutkimusta siitä, että se tarkoitti edistystä suomalaisessa liiketaloustieteessä ja siitä, että Saario oli käynyt hyvin läpi saksalaista teoreettista keskustelua, jonka pohjalta oli luotu omaperäinen teoria. Väitöstilaisuudessa annettiin väitöskirjalle puoltava lausunto. Opettajaneuvosto päätti myöhemmin lopullisesti opinnäytteen hyväksymisestä. Opettajaneuvostossa löydettiin runsaasti puutteita väitöskirjasta, mutta lopulta väitöskirja hyväksyttiin arvosanalla non sine laude approbatur. Toisaalta jotkut väitöskirjassa nähdyistä puutteista olivat ehkä hieman hakemalla haettuja. (Michelsen 2001.)

”...sehänen väitöskirjansa on aikaerikoinen... sen hyväksymisessäkin oli omat ongelmansa. Professori Huugo Raninen joka oli silloin liiketaloustieteen professorina niin hän vei sen läpi. Kun perinteisen laskentatoimen ihmiset, joilla oli taseyhtälöteoreettinen kirjanpitotausta ja muuta, niin ne vähän varauksella siihen suhtautuivat. Kyllä se väitöskirjana sitten hyväksyttiin.” (Virtanen)

Martti Saario nimitettiin vuonna 1945 Viljo Nurmilahdelta vapautuneeseen lehtorin virkaan Kauppakorkeakoululle Helsinkiin. Martti Saario vihittiin tohtoriksi Kauppakorkeakoulun ensimmäisessä virallisessa promootiossa toukokuussa 1946. Saario oli tässä promootiossa ainoa vihittävä tohtori. (Lehtonen 2008.)

Saario professorina

Saarion tie Helsingin Kauppakorkeakoulun professoriksi ei ollut mutkaton. Professorin virka vapautui vuonna 1944, kun I.V.Kaitila² jäi eläkkeelle. Vapautunutta professorin virkaa hakivat Martti Saario ja filosofian tohtori Esa Kaitila, I.V. Kaitilan poika. Arvioijat eivät pitäneet ensimmäisessä viranhaussa kumpaakaan hakijaa pätevänä. Virkaa ei täytetty, mutta Saario ja Kaitila hoitivat tehtävää kahdestaan lukuvuoden 1946 loppuun saakka. Vuonna 1947 virka laitettiin uuteen hakuun ja hakijoina olivat uudestaan samat Saario ja Kaitila. Arvioijat olivat edelleen kriittisiä eikä kumpaakaan hakijaa vieläkään todettu päteväksi. Opettajaneuvosto päätyi kuitenkin valitsemaan Esa Kaitilan professorin virkaan. (Michelsen 2001.)

² I.V. Kaitila toimi Helsingin Kauppakorkeakoulun Liikelaskentaopin professorina vuosina 1921–1945 (Näsi & Näsi 1997). Myös Näsi ja Näsi (1997) kirjoittavat, että kilpailu professuurista Saarion ja Esa Kaitilan välillä oli kova. I.V. Kaitila teki myös vuoden 1945 kirjanpitolain valmistelutöitä (kts. esim. Virtanen 2007).

Saario sen sijaan valitti Opettajaneuvoston päätöksestä Kauppakorkeakoulun hallitukselle. Vuonna 1948 Opettajaneuvosto äänesti lopulta Saarion liikelaskentaopin professoriksi; Saario kun oli loppujen lopuksi huomattu hyväksi opettajaksi. Rehtori Louhivuori oli kuitenkin tyytymätön siihen, että Saario lopulta valittiin virkaan. Ilmeisesti Louhivuori ei henkilökohtaisesti pitänyt Saariosta. Louhivuori ja Saario olivat näkyvästi konfliktissa keskenään. (Michelsen 2001.) Toisaalta valintaan saattoi vaikuttaa se, että Saarion akateemiset saavutukset nähtiin merkittävämmäksi kuin Esa Kaitilan (Haastattelut). Esa Kaitila (1909–1975) valittiin sittemmin vuonna 1950 Turun kauppakorkeakoulun liiketaloustieteen professoriksi ja vuonna 1958 Helsingin yliopiston kansantaloustieteen apulaisprofessoriksi. Esa Kaitila loi uran myös ministerinä ja kansanedustajana. (Uola 2004.)

Saariota uraa tarkastellessa toinen tärkeä aikaansaannos meno-tulo-teorian ohella oli kustannusten etuoikeusjärjestysteoria (kts. esim. Pihlanto & Lukka 1993; Virtanen 2006). Tällä teoksella on ollut oma roolinsa professorin viran haussa. Pihlannon (2010) muistelmien mukaan Saario jätti teoksen julkaisematta siitä syystä, että hänet olisi omien sanojensa mukaan viety hullujenhuoneelle, jos teksti olisi julkaistu. Majala kuitenkin kertoo, että Saariota kehoitettiin pidättäytymään teoksen julkaisemisesta.

”Ainakin semmosen mä tiedän, että jotakin siellä Helsingissä täytyi olla, kun se tämä kustannusten etuoikeusteoria, se kirjoitus, tutkimus... mikäs sen nimi nyt olikaan.. joku se on se julkaisematon tutkimus. Se esiintyy kyllä tutkimusten lähdeluettelossa ja joku on sen saanut lukeakin, mutta Saario ei koskaan sitä julkaissut. Täällä ainakin Saario

sanoi minulle, että sitä pidettiin niin radikaalina ja vallankumouksellisena, että muut joilla oli toisenlainen kustannuskäsite... niin ne jotenkin, ne ei varmaan sitten ymmärtäneet. Saario ei ollut silloin vielä saanut professorin virkaa, niin hän sanoi täällä, että hänelle sanottiin että älä julkaise sitä, mutta se kyllä otetaan huomioon professorin pätevyyttä arvosteltaessa, mutta älä julkaise sitä.” (Majala; Majala ei muista sanantarkasti, että *kiellettiin* Saariota julkaisemasta teosta, mutta ainakin Saariota kehoitettiin pidättäytymään sen julkaisemisesta.)

Kun Saario lopulta valittiin professoriksi, hän oli ahkera ja aikaansaava. Saario oli työssään merkittävä laskentatoimen oppiaineen kehittäjä 1950-luvulla yhdessä Henrik Virkkusen ja Jaakko Hongon ohella (Virtanen & Kinnunen 2010, 102). Saario ohjasi tohtoriopiskelijoita, kuten Jaakko Honkoa. Saario oli suosittu, tarmokas ja innostava professori. (Michelsen 2001.) Saario esimerkiksi vaikutti merkittävästi siihen, että Veijo Riistama päätyi assistentiksi Kauppakorkeakoululle. Tuohon aikaan assistenttien palkat olivat hyvin pieniä, joten yliopistouraa ei kannattanut aina valita vaikka haluja siihen olisi ollutkin. Saario sai houkuteltua Riistaman loppujen lopuksi töihin lupaamalla hänelle myös hieman apurahaa.

Meno-tulo-teoria alkoi pikkuhiljaa saada hyväksyntää Saarion toimiessa virassaan Kauppakorkeakoululla. Vuonna 1959 meno-tulo-teoria oli valmiiksi kehitetty, kun oppikirja meno-tulo-teoriasta ilmestyi. Vuonna 1945 julkaistu väitöskirja sen sijaan esitti aihiot lopulliselle teorialle. (Kts. esim. Pihlanto & Lukka 1993.)

Saario toimi myös vt. professorina Turun kauppakorkeakoulussa vuosina 1964–1973. (Pihlanto & Lukka 1993). Ilmeisesti Saario koet-

tiin Helsingissä erilaisena persoonana kuin Turussa. Reino Majala toimi aiemmin Unto Virtasen assistenttina ja jatkoi sen jälkeen Saarion assistenttina. Reino Majalalle kerrottiin ennen Turkuun tuloa, että Saario saattaa olla hieman hankala ihminen. Turussa sen sijaan havaittiin, että Saario oli ystävällinen ja isällinen hahmo.

”Hän oli yleensä hyvin leppoisa kaveri kylä. Oli aika helppo tulla toimeen hänen kanssaan.” (Pihlanto)

”Juuri näin, että hän oli hyvin reilu ja avoin. Siinä olikin aika jännä, kun silloin kun hän tuli tänne, tai kun tiedettiin sitten että hän tulee tänne, niin jotkut meidän opettajat, jotka olivat olleet Helsingissäkin opettajana tai suorittaneet tutkintonsakin Helsingissä, niin muistivat että Saario on hyvin tiukka ja ilkeä ja hankala mies. Tää oli täydellinen yllätys, että hän ei ollut ollenkaan hankala. Hän oli hyvin joviaali ja ei vaatinut mitään erityisempää. Niinkuin kuka tahansa itse asiassa opettaja oikeastaan. Ei hän vaatinut mitään erikoispalvelua itselleen.” (Majala)

Tuula Vilja Turun kauppakorkeakoulusta muistele Saariota seuraavasti:

”Niin oliko se toisena tai kolmantena vuotena, kun mä opiskelin täällä. Mä aloitin vuonna -63 ja Unto Virtanen kuoli heti sinä syksynä, ett hänen opetustaan mä en ole kuullut, niin sitten Saario piti kirjanpidon luentoja oikein isolle joukolla. Hänellä oli aika persoonallinen luennointityyli, hänhän oli jo kohtuuiäkäs, mä en muista minä vuonna hän on syntynyt. 1906. No ei hän niin kauhean vanha, 58-vuotias. Hän luennoi ikään kuin lainausmerkeissä kirjanpidon teoriaa, lähinnä meno-tuloteorian pohjalta ja sen lisäksi vielä jossain määrin, kun hä-

nellä oli se veroaspektikin siinä. Niin siihen liittyi myöskin sitä, ja hän piti ihan mukavia luentoja meidän isommassa luentosalissa.” (Vilja)

Saario on ollut kunnianhimoinen ja sitkeä. Väitöskirjan valmistuminen ja Helsingin professuurin saaminen ei tapahtunut helposti. Siitäkin huolimatta Saario voitti vastaan tulleet vaikeudet ja lopulta onnistui siinä, mitä tavoitteli. Saario lienee ollut leppoisampi professori Turussa kuin Helsingissä. Tähän vaikutti toki se, että Saario oli jo vanhempi kun hän vastaanotti professuurin Turussa. Toisaalta ympäröivä kollegaverkosto ja sosiaaliset suhteet olivat Turussa erilaiset kuin Helsingissä. Eläkkeelle Saario jäi Helsingissä vuonna 1971 ja Turussa vuonna 1973.

Saarion persoonallisuus

Karismaattisuus oli keskeinen piirre Saariossa. Pihlannon mukaan Saario oli yleisesti ottaen karismaattinen ihminen, ja Majalan mukaan Saariolla oli olemassa vahva aura. Majalan mukaan karisma syntyi pitkälti myös Saarion älykkyydestä. Riistaman mukaan karisma johtui ennen kaikkea Saarion henkisistä ominaisuuksista ja ajattelun tuotoksista. Myös Kettunen korosti kirkasta ja omaperäistä ajattelua Saarion karisman selitystekijänä.

”...se karisma näkyi kyllä, säteili hänestä. Karismaattisen henkilön tunnistaa vaikei tuntiskaan. Kun sellainen tulee huoneeseen, niin sen kyllä huomaa.” (Pihlanto)

”Kyllä hänellä oli jotakin sellaista että hän oli...no, hän oli tietysti kirjanpidon auktoriteetti jo silloin, että se tietysti jo tuli hänen mukanaan se aura. Kaikki tiesi jotta jaha tää on nyt se Saario. Totta kai se oli meillekin

suuri asia kun tämmönen mies tuli hoitaa professorin virkaa, niin muistan, ne sai ihan uutta vauhtia opintoihinsa. Ei hän mikään kädestä pitäen ohjaaja ollut, eikä hänellä sen päivän aikana niin kovin paljon ollut aikaa uhratakaan, mutta sen, mitä keskusteltiin niin kyllä ne oli aika teräviä ne hänen huomionsa ja heti tiesi mistä on kysymys. Vaikka mä en usko, että hän koskaan on niitä käsikirjoituksia kovin huolellisesti luenut. Saattoi vähän junassa silmäillä tänne tullessaan, mutta niin yleensäkin paljon tehdään, jos matkalaukkuprofessorina ollaan.” (Majala)

”Tämä karisma ei tullut esittämistä, vaan kyllä se tuli niiden ajatusten selkeydestä. Ne ajatukset sopi siihen tilanteeseen. Ne oli niin selkeästi esitetty, että melkein sanoisin, että soinnimaisen selkeästi esitetty. Paitsi että Soimilla ei ole samanlaista pohjaa niille ajatuksille. Juuri tämä looginen esitys.” (Riistama)

Saario karismaattisuutta selittää osaltaan hänen innostuneisuutensa ja impulsiivisuutensa. Impulsiivisuus näkyi siinä, että luennot eivät aina menneet kovin johdonmukaisesti, vaan niitä ohjasi pikemminkin luovuus ja innostus. Haastattelujen aikana usein mainittiin myös se, että Saario paukutteli henkseleitä luentoja pitäessään ja oli muutenkin eloisa esiintyjä.

”Kaiken kaikkiaan hän oli tämmönen hyvin impulsiivinen henkilö, ja hältä tuli sitä juttua hirveesti, kun hän vauhtiin pääsi, niin ne oli hyvin vauhdikkaita ne hänen luentonsa. Hän seisoi siellä kateederin reunalla, hän laitto peukalot tuonne alle (olkainten alle) ja keikkui siinä niin että monet pelkäsi että putoo siitä kateederista alas. Ja tosiaan sitä

juttua häneltä tuli, mutta hän oli epäsystemaattinen sikäli, että kun hän alotti luentoa niin hän totesi, että nyt tulee kohta 1 ja sitten lähti juttu siitä ja puhetta tuli. Mutta kun ei tullut kohtaa 2. Mutta koko tunnin ajan tuli asiaa, sitä pulppusi häneltä. Tällainen systemaattisuus häneltä puuttui, mutta ne oli asiaa kaikki mitä hän puhui.” (Virtanen)

”Muistan kun hän piti luentoja, niin hänellä oli liivipuku päällä. Tässä liivin aukossa hän piti peukaloa oikein rempseästi. Hän teki heti karismaattisen vaikutelman, ja puhui meille uusista asioista. Tietenkin hän sitä omaa meno-tulo-teoriaansa varmaan meille nuorille selosti. Jäi vaan mieleen, kun hän yrityksen substanssiarvoa laskeskeli ja puhui teurastusarvosta, siitä joka jää jäljelle kun yritys lopetetaan, että se teurastetaan niin kuin eläimet. Jäi tällainen värikäs ilmaisu mieleen.” (Pihlanto)

”Hänen vaatetuksesta muistan, että hänellä oli kyllä ihan puku päällä, mutta sitten hän otti sen puvuntakin pois ja hänellä oli vanhanaikaiset henkselit, joita hän sitten paukutteli tällä tavoin kun luennoi siellä edessä. Niin se poikkesi, jos ajatellaan, miten Jaakko Honko joka sittemmin oli Helsingin rehtori ja kanslerikin, niin käyttäytyi...Joo, ja paukuttelee henkseleitä, oikein vanhan papparaisen henkselit. Niitä hän paukutteli. Mun täytyy sanoa, että ne hänen luentonsa oli tosi selkeitä. Jos oli jotain epäselvyyttä ollut kirjanpidon kokonaisnäkemyksessä, niin se kyllä aukaisi sen ihan kokonaan. Hän ikään kuin itse osasi luennoida sitä hänen teoriaansa.” (Vilja)

Saario oli enemmän ajattelija ja luoja, kuin kirjoittaja. Virtanen kuvaakin Saariota siten, että

hänelle riitti, että sai ajattelemalla – mitään välttämättä kirjoittamatta – jonkun probleeman valmiiksi. Sen jälkeen Saario sitten siirtyi ratkomaan seuraava kiinnostavaa kysymystä. Pihlannon (2010) mukaan Saario kuvasi itseään enemmän keksijäksi kuin tiedemieheksi. Riistama kuvaa Saarion impulsiivisena ja luovana kirjoittajana.

Toinen keskeinen piirre Saariossa oli *teräväkielisyys*. Saariota jopa pelättiin hänen suorasanaisuutensa johdosta. Oma merkityksensä on ollut myös sillä, että terävä kieli aiheutti josain määrin myös konflikteja Saarion suhteissa muihin ihmisiin.

”Siinä on vielä sitten oma piirteensä: Saario, mennään sitten hänen henkilöönsä, mutta ei ihan vielä niin pitkälle. Hän ei juurikaan ollut minkään toimikunnan tai komitean jäsen. Se johtui ymmärtääkseni ensisijaisesti siitä, että hän sanoi suoraan mitä hän ajatteli. Ehkä yhtenä esimerkkinä siitä, hän oli poikittain noissa veroratkaisuissa tuomioistuinten ja veroviranomaisten kanssa varsinkin, ja yksi hänen sanonnoistaan juuri joka kuvasti hänen karkeaa ilmaisutapaansa oli se, että KHO:n (Korkein hallinto-oikeus) jäseniä vaivaa ”TOL-kuppa” (TOL = silloinen tulo- ja omaisuusverolaki). Hän suosi sitä että KHO:n ratkaisut eivät olleet dynaamisen talouselämän mukaisia, vaan perustuivat arvostus- ja vastaaviin ongelmiin ja olivat hyvin konservatiivisia. Hän ilmaisi sen tällä tavalla, niin voi hyvin kuvitella, ettei hän ollut kovin suosittu jäsen tuollaisissa erilaisissa komiteoissa. Hän päästeli suustaan tällaisia.” (Riistama)

”Joku joka häntä huonommin tunsi ja esimerkiksi opiskelijat saattoivat häntä pikkuisen jopa pelätä. Hän sanoi aika suoraan

ajatuksensa ja käsityksensä. Esimerkiksi ne viimeiset vuodet kun silloin oli opiskelijalevottomuudet, jotka ei nyt kauppakorkeassa olleet kauhean voimakkaat. Mut kummin silloin 60-luvun lopulla, ei hän oikein tahtonut niitä ajatuksia ymmärtää. Mä muistan kun hän piti vastaanottoa, niin sinne yleensä meni joku assistentti aina paikalle, ettei tullut mitään pahoja törmäyksiä. Mutta kun Saarion oppi tuntemaan hän oli hyvin ystävällinen ja lämmissydäminen ja avulias henkilö. Tavallaan piti päästä hänen ulko-kuorensa alle, ne jotka häntä vähemmän tunsivat, niin ne ehkä kokivat hänet vähän etäisempänä.” (Virtanen)

Teräväkielisyudesta kertoo tarina Axel Grandellin väitöskirjasta. Grandellin väitöskirja käsittelee tilintarkastuskertomusta. Saario ei pitänyt Grandellin tuotoksesta, koska siinä ei ollut Saarion mielestä tarpeeksi laskentatoimen substanssia. Saarion mukaan Grandellin väitöskirja oli kuin talonrakennuksen väitöskirja, joka keskittyi lipputangon nuppiin, mikä juuri ja juuri oli vielä taloon kuuluva osa. (Pihlanto 2010.)

Saarion akateemiseen uraan kuuluu keskeisenä seikkana se, että Saarion ajatukset koettiin hyvin erilaisiksi kuin olemassa oleva laskenta-ajattelu oli. Muun muassa tästä syystä Saarion ajattelu koki myös vastarintaa eivätkä kaikki suinkaan kritiikittömästi hyväksyneet hänen näkemyksiään. Suorapuheisuudellakin on ollut oma merkityksensä siihen, miten Saarion ajatuksiin suhtauduttiin.

”Kyllä hän niinkun asiakysymyksissä, jos oli jotain selviä näkemuseroja joittenkin asioiden hoitamisessa, kyllä hän saattoi sanoa aika selvästikin sen oman kantansa ja kaikki ei ehkä aina pitäny siitä. Ja se voi olla sitten syynä siihen ettei ne hänen ajatuksen-

sa sitten – että se kesti aikansa ennenkuin ne levisivät sitten niin, että niistä tuli kirjanpidon perusta ja muuta. Ensin niitten piti voittaa tämä laajempi porukka, meidät ja muut saada mukaan siihen ja opettamaan seuraaville polville ja muille tätä ajattelua ja niille nuorille opiskelijoille, niin sitten siitä tuli semmoinen yleinen. Mutta hän voitti tän meidän porukan niin hyvin että me otettiin se omaksemme sama asia ja vietiin sitä eteenpäin ja sitä ajattelua ja sitä kautta se sitten levisi.” (Kettunen)

Teräväkielisyys näyttäytyi Saarion keskeisenä piirteenä erityisesti sellaisille henkilöille, jotka eivät häntä hyvin tunteneet. Teräväkielisyyden ohella vähintään yhtä keskeisenä piirteenä Saariolla oli kuitenkin myös *sydämellisyys*. Haastattelujen perusteella Saario oli ystävällinen ja mukava lähimmille työtovereille. Saario oli esimerkiksi hyvin kollegiaalinen nuoria assistentteja kohtaan Kauppakorkeakoululla Helsingissä.

”...Saario suhtautui meihin nuoriin hyvinkin näin kollegiaalisesti ja muihin opettajatovereihin tietysti kanssa. Siellähän oli nämä lentopalloilijat, ne oli kerran viikossa. En mä tiedä onko tätä palloilusalia enää olemassa, vai onko otettu muuhun käyttöön. Mut kerran viikos Saarioki oli pelaamassa lentopalloa meidän kanssa. Ei hän nyt mikään erityinen lentopalloilija ollu, meitä selvästi vanhempi ja muuta, mutta oli mukana kuitenkin. Ei hän ollut mikään semmonen erakko tai eristäytyne ihminen, vaan halus pitää yhteyttä.” (Kettunen)

”Mutta sitten jos mennään hänen persoonaansa, niin tässä tulikin sitä jo sivuttua, niin hän saattoi käyttää varsin suorasukaisia ja

jopa lähellä karkeita olevia ilmaisuja, niin hän oli pohjimmiltaan hyvin sydämellinen ihminen. Hän oli todella sydämellinen ihminen. Omasta näkövinkkelistäni en voi muuta sanoa kuin että siinä suhteessa eniten arvostamiani henkilöitä henkilönä, vaikka otettais pois kaikki nämä hänen vaikutuksensa meikäläisen elämään noin muuten.” (Riistama)

Saario kutsui työtovereitaan joskus myös kotiin-
sa ja kesämökilleen, joten yhdessä olo kollegoiden kesken ei rajoittunut pelkästään työpaikalle.

”...määkin oon ollut ainakin kerran, ellen useammin, hänen kesämökillään siellä Nummi-Pusulassa. Hän kutsu meitä nuoria tutkijoita sinne. Siellä oltiin ja utiitiin. Yks semmonen kaunis kesäpäivä on jääny oikein mieleen. Uitiitiin ja juteltiin asioista. Tietysti näistä opiskeluasioista ja korkeakouluasioista ja semmosista sitten tuli juteltua. Ja myös hänen kotonaan siinä, mikähän se nyt on, siinä onko se Albertinkatu vai Bulevardi niin siinä kulmassa hänellä oli niissä taloissa se asunto, sielläkin käytiin joskus.” (Kettunen)

Kalervo Virtanen havainnollistaa Saarion ystävällisyyttä seuraavalla esimerkillä:

”Siihen aikaan vielä kun ilmoitaututtiin tenttiin ja jokaisesta tentistä piti maksaa, ja ne maksut sai tentin laatija ja korjaaja. Kun oli Saarion tenttejä, ei hän niitä itse korjannut, me niitä korjasimme. Mutta hän antoi ne rahat, mitkä olis hänelle menneet...Hän sanoi, että ne ilman muuta kuuluu niille jotka työt tekee, kun ei hän enää vanhemmiten itse niitä tenttejä korjannut.” (Virtanen)

Riistaman mukaan Saarion sydämellisyyttä kuvastaa se, että Saario järjesti Riistaman perheelle kesänviettopaikan, kun sellaista ei Riistaman perheellä omasta takaa tuohon aikaan ollut. Assistenttien palkat olivat hyvin pieniä noina aikoina. Saario halusi tällä tavalla auttaa nuorempaa kollegaansa myös henkilökohtaisessa elämässä.

”Esimerkkinä vaan voin mainita, että kun me tulimme -63 elokuussa Helsinkiin, kun olimme siihen saakka asuneet Raisiossa eikä kesäpaikoista ja muusta ollut tarvettakaan kun käytännössä asuttiin maalla, vaikka kerrostalossa asuttiinkin. Niin sitten keväällä -64 rupesi tulemaan mieleen että joku kesäpaikka tarttis olla mihin tenavat pääsisi kesäksi, niin Martti Saario puhui sieltä sukulaistalosta meille kesäpaikan. Luokkatoverinikin perhe oli siellä. Niin me saimme sellaisen vanhan renkien asuntona käytetyn rakennuksen. Toisessa päässä oli luokkatoverini perhe ja toisessa päässä me ja olimme siellä Nummella koko kesän. Se oli lähellä hänen omaa kesäpaikkaansa, niin tämmöisiäkin asioita hän katsoi asiakseen hoitaa. Hän todella osoittautui hyvin sydämelliseksi ja ymmärtäväiseksi. (Riistama)

Sanomisia, tapahtumia ja ulkoinen olemus

Saario on ollut omana aikanaan tietyissä piireissä merkittävä henkilö. Saario esiintyi vuosittain erilaisissa asiantuntija- ja koulutustapahtumissa. Kalervo Virtanen kertoo, että Saario toimi vuosittain puhujana Tilinpäätäjien päivässä.

...Mitähän aikaa sitten eletään, se on varmaan 70-luvulla, kun silloin ulkopuolinen koulutustoiminta ei ollut lainkaan tämmöistä kuin se nyt on. Silloin taloushallinnon

ihmisillä oli kerran vuodessa yksi tärkeä tilaisuus Helsingin Kalastajatorpalla nimeltään Tilinpäätäjien päivä. Siinä oli päivän ohjelma, jossa kerrottiin tilinpäätökseen ja verotukseen liittyvistä asioista. Siellä oli paljon verojuristeja ja muita. Siitä tehtiin etukäteen paksu kirjanen, jossa oli nämä alustukset; verojuristien esitykset sanasta sanaan ja sitten kun ne esiintyivät, niin ne lukivat siitä paperista ja sadat ihmiset käänsivät yht’aikaa sivua. Sitten Saario puhui, hänellä oli aina siellä esitys. Se ei koskaan ehtinyt siihen kirjaan, vaan se oli irtolehtiversiona siellä kirjan välissä. Siellä hän näitä veroasioitaan pohti. Väitän että valtaosa porukasta ei aina ymmärtänyt hölkämänpölystä, kun ne oli semmoisella teoriasoilla, että ei ne auennut käytännön tili-ihmiselle.” (Virtanen)

Pihlanto kertoo siitä kun Saario meni veropäiville pitämään perinteistä esitystään. Yleisö hullaantui, kun Saario oli saanut piirrettyä tiliristikot taululle.

”Joku sitä kertoi, taisi olla Lehtovuori, että hän meni pitämään esitelmää meno-tuloteoriasta, niin siellä oli aina liitutaulu, tai hän halusi ainakin että siellä on semmonen. Kun hän meni sinne lavalle, niin hän piirsi heti kassatiliä kuvaavan tiliristikon. Sitten hän kääntyi yleisöön päin ja kumarsi – yleisö aplodeerasi.” (Pihlanto)

Saario oli eloisa tentaattori. Saarion aikoina oli käytössä suullisia tenttejä. Kalervo Virtasen mukaan niissä saattoi käydä niin, että Saario itse puhui enemmän kuin kuulusteltava. Toisinaan opiskelija saattoi päästä osalliseksi Saarion tarjoamista virvokkeista, jos tentti järjestettiin Saarion kotona. Ainakin Seppo Lehtolalle, joka

toimi Turun kauppakorkeakoulussa lehtorina, Saario tarjosi alkoholiuomia tentin päätteeksi. (Pihlanto 2010.)

”Muistan sitten vaan, tenteistä tuli mieleen, että sitten silloinen kandidituksinto kun oli, sitten kun laudaturia suoritettiin, niin siellä oli myöskin suulliset kuulustelut siihen aikaan. Koska se oli harvinaista vielä että, oli kirjallinen ja suullinen. No kun Saariolla oli suullinen kuulustelu, se oli kuulusteltavalle helppo kun Saario puhui lähinnä. Hän innostui näistä omista asioistaan ja puhui ja puhui, ei tarvinnut kun kuunnella. Kyllä hän jotain saattoi kysyä, mutta valtaosa ajasta meni siinä että hän puhui mitä hänellä just oli sillä hetkellä mielessä ja mitä hän oli miettinyt.” (Virtanen)

Kalervo Virtanen muistaa erään reissun vuodelta 1979, jolloin hän vei juuri valmistuneen väitöskirjansa Saariolle kotiin.

”Tosiaan kun mä -79 väittelin...Vanhaan aikaanhan oli sellainen tapa että väitöskirja vietiin professorille kotiin. Saario oli eläkkeellä, niin mä soitin hänelle ja vein väitöskirjani hänelle kotiin. Hän oli siitä kovasti ilahtunut ja hän kaivoi kaksi sherrypulloa esiin, kuivaa ja makeata ja sanoi, että tulee hyvää kun pannaan näitä sekaisin. Me nautimme siinä sherryä ja kyllä minulla meni melkein se koko päivä. Sitten hän alkoi puhumaan näistä kaikista mitä hän on taas miettinyt ja sitä juttua tuli. Joskus iltapäivällä lähdin sieltä pois.” (Virtanen)

Tenttikysymysten järjestäminen Helsingistä Turun kauppakorkeakouluun oli oma jännitysnäytelmänsä. Tenttikysymykset valmistuivat usein vasta viimeisillä hetkillä, jonka jälkeen ne kiikutettiin Helsingissä postiin. Turun päässä jän-

nitettiin puolestaan, että tulevatko tenttikysymykset ajallaan.

”Viime tippaan jäämisestä tulee vielä mieleen. Hän hoiti Turussa myöskin professorin virkaa ja kävi siellä luennoimassakin ja jossakin vaiheessa hoiti niitä tenttejä sinne, ainakin kandidittenttejä. Ja kysymyksiä tehtiin täällä, kun häneltä kaikki jäi viime tippaan niin, Turun kysymykset, siihen tarvittiin sitten assistenttiporukkaakin mukana. Kyllähän ne valmistui aina edellisenä iltana, ja pikakirjeellä toimitettiin Turkuun. Pääposti meni kahdeksalta illalla kiinni, niin joku yleensä viime hetkessä vei sen kuoren sinne pääpostiin, että se pikakirjeenä lähti vielä, ja oli seuraavana päivänä Turussa...Siihen piti varautua, että jonkun piti olla siellä päivystämässä, että kunhan saadaan ne kysymykset että ne menee. Ei hän niitä saanut koskaan etuajassa, niitä piti patistaa että tee ne nyt ja kyllä hän ne teki, ei se siitä ollut kiinni, mutta jäi vähän viime hetkeen.” (Virtanen)

”Tuli se pikakirje Turkuun, ja alkoiko se tentti joskus yhdeltä iltapäivällä. Ja ne tuli aina ihan viime tipassa. Kerran se pikakirjeen tuoja oli myöhässä ja muistan että mä olin päivystämässä tuolla pääovella, että koska se tulee, että saadaan heti kiikuttaa saliin ne tenttikysymykset. Että se oli aika sillä tavalta ongelmallista, kun siinä oli aina se pelko, että onko niitä tarpeeksi edes monistettu, kun ei siihen aikaan ollut kopiokoneita. Varmaan tää Helsingin tieto, että ne vietiin sinä aamuna, ja sitten sitä oli selvitetty se että kuin kauan se pikakirje vie Turkuun, että se on klo 13 muistaakseni alkoi se tentti, ja se tuli just aina ennen se pikakirje. Oltiin ihan hikenä, että onko siinä nyt kaikki ja toivottavasti ja niin edelleen. Et en mä tiedä

DISCUSSION

mikä siinä oli että hän ei niin kuin sillä tavalla luottanut, että olisi lähettänyt ne ennen, niin kyllä me olisi osattu laittaa ne holviin ja...Et tää oli sitten se, mitä me oltiin täällä aina ihan hikenä että tuleeks ne tentit vaiko eikö. Jos ne sinä aamuna lähti pikakirjeenä kun ne yhdeltä piti jo avata tenttosalissa. Sitten tosiaan kerran mä olin vastassa tuolla ovella oikein sitä, kun ne ei ollu tullu vielä ja tentti oli alkanu. Opiskelijat pistettiin saliin ja sitten mä menin päivystämään tuonne, ja yksi toinen henkilö oli siellä salin ovella kattomassa. Sitten se kirjekuori tuli, oisko se tullu 10–15 yli sen tentin alkamisesta sinne saliin. Sitten se tentti käynnisty.” (Vilja)

Saario teki sivutoimenaan tilintarkastusta. Auktorisointia ei hänellä kuitenkaan ollut. Veijo Riistamalle jäi Saariolta joitakin tilintarkastuskohteita. Pertti Kettusen mukaan tilintarkastusreissut olivat joskus hyvinkin kosteita. Muuten haastateltavat kuvasivat Saarion alkoholinkäyttöä tuolle ajalle ihan tyypilliseksi.

”Hän sitten otti minut tilintarkastajaksi kansjoihinkin firmoihin missä hän oli. Kyllä hänellä niitä jonkun verran oli tämmösiä... Joissa minä olin mukana, ne oli rakennusliikkeitä. Rakennusalakaanhan ei nyt ihan kaikkein kuivimpia aloja ole. Niin kyllähän siellä joskus kävi niin että kun aamulla mentiin tilejä tarkastaan johonkin rakennusliikkeeseen ja sitten mentiin lounaalle niin sitten iltapäivällä ei kyllä enää pystytty tilejä tarkastaan paljon.” (Kettunen)

464

Ulkoiselta olemukseltaan Saariosta voidaan sanoa, että hän on myös näyttänyt tuon ajan professorilta. Saario pukeutui usein harmaaseen tweed-pukuun ja kaulassa oli usein rusetti. Saario

pukeutui kohtalaisen siististi, mutta ei liian hienosti. Pukeutumista kuvattiin toisaalta myös hieman boheemiksi. Saario oli hieman pyylevä, eikä häntä voinut urheilulliseksi mitenkään kuvata, vaikka lentopallo kuuluikin viikoittaiseen elämään Kauppakorkeakoululla.

”Hänellä oli liivipuku, mulle on jäänyt mieleen, että se oli sellaista, voisiko se olla tweediä, paksua, vaaleaa kangasta, ja solmio, mutta ei hän tummassa puvussa ollut. Joskus hänellä taisi olla rusetti. Ekonomimatrikkelin kuvassa hänellä on semmonen kissan rusetti, niin kuin sanotaan.” (Pihlanto)

”Saarion ulkoinen olemus ei kyllä muistuttanut mitään adonista eikä kuntoilijaa. Hän oli vähän sellainen vanhahkon herrasmiehen näköinen, ja hän liikehti hyvin eloisasti luennoilla ja usein toinen käsi taskussa hän luennoi. Elekieli oli hyvin vahvaa. Kyllä sitä outokumpuakin sen verran oli kuin nyt kohtuullista oli vanhenevalla professorilla olla. Ei hän sillä tavalla ollut mikään adonis.” (Riistama)

Saarion asunto Helsingissä näytti Riistaman mukaan professorin asunnolta.

”Tyylihuonekalut ja ei välttämättä mitään modernia, avaraa, suuria seinäpintoja. Päinvastoin mielikuva siitä oli, että kaappeja ja vastaavia oli ja huonekaluja oli riittävästi. Kyllä se vastasi sellaista 1900-luvun puolivälin professorikotia, arvokkuutta, tyylihuonekaluja, mattoja ja sillä tavalla tulee sellainen oma miljöönensä, joka varsin pitkälle myöskin kuvasti tavallaan ylemmän kesiluokan kotia.” (Riistama)

Saariolla oli myös hieno auto. Majala muistaa Saarion todenneen, että kun ”tähän ikään” pää-

see, niin sitten voi hankkia jo kohtalaisen hyvän auton. Saario on nauttanut siitä, että pienemmän palkan jälkeen sai nauttia hyvästä professorin elintasosta. Kaiken kaikkiaan Saario vaikuttaa olleen elämänsä tyytyväinen; ja loppujen lopuksi aika leppoisa mies.

”Kerran hän kertoi kun hän oli joutunut mökkitiellä kolariin. Oli naapuri tullut vastaan ja olivat pamauttaneet kyljet yhteen. Naureskeli, että ei kumpikaan antanut tietä, että häntä enemmänkin huvitti se, että kyljet naarmuuntui molemmista.” (Riistama)

Lopuksi

Martti Saario oli toinen kauppatieteiden tohtori Suomessa Vilho Nurmilahden jälkeen. Väitöskirjan tekeminen ei ollut Saariolle helppoa, koska aineistoa ja kirjallisuutta hävisi sodan aikana. Väitöskirjan hyväksyminenäkään ei sujunut mutkattomasti. Ei ollut myöskään mitenkään itseltään selvää, että Saariosta tuli lopulta professori Helsingin Kauppakorkeakouluun. Kilpailu Esa Kaitilan kanssa oli kova. Toisaalta jos Vilho Nurmilahti olisi elänyt pitempään, olisi kilpailussa professorin paikasta ollut yksi kilpailija lisää. Se, että Saario lopulta sai professorinviran ja tohtorin tutkinnon tehtyä, osoittaa sitkeyttä ja kunnianhimoa. Mutta Saarion vahvuudet eivät rajoittuneet pelkästään sitkeyteen ja kunnianhimoon, vaan myös älykkyyteen ja omaperäisyyteen. Väriltömämpi ihminen ei olisi ehkä kyennyt aikaansaamaan samanlaista menestystä meno-tulo -teorialle. Saarion karisma ja kyky esittää asioita vaikuttivat siihen, että hänen teoriansa saavutti merkittävän aseman Suomessa.

Aikaisemmissa kirjoituksissa, joissa puhutaan pääasiassa Saarion tieteellisistä töistä, sivuavat Saarion persoonaa, mutta näissä ei ole aiemmin tuotu esille Saarion sydämellisyyttä

yhtä vahvana ominaispiirteensä kuin mitä karismaattisuus ja teräväkielisyys Saariossa olivat. Toisaalta tämä artikkeli keskittyi Saarioon henkilönä. Persoonallisuus ja erilaiset tapahtumat olivat mielenkiinnon kohteena tutkimusten sisällöllisen perustan sijaan.

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu täytti sata vuotta vuonna 2011 ja siitäkin syystä on hyvä muistella hieman suomalaisen kauppatieteen historiaa ja sitä, millaista oli professorien tai assistenttien elämä tuohon aikaan. Tutkimuksen teon aikana tuli hetkiä, jolloin vanhat hahmot tuntuivat eläviltä, seminaarisalien sankka tupakansavu tuntui kantautuvan sieraimiini ja olin kuulevinani myös massiivipuisen viinakaappin narahduksen. Tutkimuksen rajoitteena on se, että Saarion 1940-luvun vaiheista ei ole ollut mahdollista saada haastattelumateriaalia. Suullisen historian kohdalla on syytä myös tiedottaa, että muisti asettaa omat rajoituksensa haastatteluille. (Haastattelulainauksista näkyy monessa kohtaa, että muistikuvat eivät täysin kirkkaina ole mielessä.) Kymmenen vuoden päästä tämän tutkimuksen ja historiantallenteen tekeminen kuitenkin olisi jo vaikeutunut huomattavasti. ■

Lähteet:

- CARNEGIE, C.D. & NAPIER, C.J.** (1996), Critical and interpretive histories: insights into accounting's present and future through its past. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 9, No 3. 7–39.
- COLLINS, M. & BLOOM, R.** (1991), The Role of Oral History in Accounting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 4:4. 23–31.
- HAMMOND, T. & SIKKA, P.** (1996), Radicalizing accounting history: the potential of oral history. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. Vol 9, No 3. 79–97.
- VIRTANEN, K.** (2006). Saario, Martti (1906–1988). Liiketaloustieteen professori. *Kansallisbiografia*. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/7356/>.

DISCUSSION

- KORHONEN, P.** (2010) Kauppatieteiden jatkokutkinnot ja tohtorikoulutus. Teoksessa Pöykko, E. & Åberg, V. (2010) Tulkintoja, tosiasioita, tarinoita. Helsingin kauppakorkeakoulun historiaa. 59–64.
- LEHTONEN, E.-L.** (2008), Pohjoismaiden ensimmäinen kauppatieteiden tohtori Vilho Paavo Nurmi-lahti. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B–97.
- MICHELSÉN, K.-E.** (2001). Vuosisadan tilinpäätös. Helsingin kauppakorkeakoulu 1911–2001. Helsinki: Edita Oy.
- NÄSI, S. & NÄSI, J.** (1997), Accounting and business economics traditions in Finland – from a practical discipline into a scientific subject and field of research. *European Accounting Review*. 6:2. 199–229
- PIHLANTO, P. & LUKKA, K.** (1993), Martti Saario – suomalaisen laskenta-ajattelun kehittäjä. Liiketaloudellinen aikakauskirja. Vol 41, No 3. 251–277.
- PIHLANTO, P.** (2010), Tiedettä ja ihmisiä. Humanistinen laskentamies muistelee. Tekeillä oleva käsikirjoitus 12.1.2011.
- PÖYKKÖ, E. & ÅBERG, V.** (2010) Tulkintoja, tosiasioita, tarinoita. Helsingin kauppakorkeakoulun historiaa.
- SAARIO, M.** (1945) Realisointiperiaate ja käyttöomaisuuden poistot tuloslaskennassa. Liiketaloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 6.
- UOLA, M.** (2004) Kaitila, Esa (1909–1975). Ministeri, kansanedustaja, liiketaloustieteen professori, Valtiokonttorin pääjohtaja. Kansallisbiografia. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/762/>
- VIRTANEN, A.** (2007) Kauppiamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta, Julkaisuja No 159.
- VIRTANEN, K. & KINNUNEN, J.** (2010) Laskenta- ja rahoitus 1950-luvulta uudelle vuosituonnelle. Teoksessa Pöykko, E. & Åberg, V. (toim.) Tulkintoja, tosiasioita, tarinoita. Helsingin kauppakorkeakoulun historiaa. 102–118.